

Renteniersstraat 35
(gem. Oost Gelre)
rapport 696

Renteniersstraat 35 (gem. Oost Gelre)

Een Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van boringen

A. de Boer
M. van Amen

Colofon

ADC Rapport 696

Renteniersstraat 35 (gem. Oost Gelre)

Een Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van boringen

Auteur(s): A. de Boer, M. van Amen

In opdracht van: Rouwmaat Groep

Foto's en tekeningen: ADC-ArcheoProjecten, tenzij anders vermeld

© ADC-ArcheoProjecten, Amersfoort, juli 2006

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

ADC ArcheoProjecten aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Autorisatie:

Dr. E. Lohof

ISBN 9058744183

ADC-ArcheoProjecten

Tel 033-299 81 81

Postbus 1513

3800 BM Amersfoort

Fax 033-299 81 80

Email info@archeologie.nl

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
2	Bureauonderzoek	5
2.1	Methoden	5
2.2	Resultaten	6
	Afbakenen plangebied en consequenties van het mogelijk toekomstig gebruik (LS01)	6
	Beschrijving van de huidige situatie (LS02)	6
	Beschrijving van de historische situatie (LS03)	6
	Beschrijving van bekende archeologische waarden (LS04)	6
	Gespecificeerd verwachtingsmodel (LS05)	7
3	Inventariserend Veldonderzoek	7
3.1	Methoden	7
3.2	Resultaten	8
3.3	Interpretatie	8
3.4	Waardering van vindplaatsen	8
4	Conclusies	8
5	Advies	9
	Literatuur	9
	Lijst van afbeeldingen en tabellen	9
	Bijlage 1 Boorgegevens	

ARCHEOLOGISCHE PERIODEN

<i>Periode</i>	Tijd in jaren				
<i>Nieuwe tijd</i>	1500	na Chr.	-	heden	
<i>Late-Middeleeuwen</i>	1050	na Chr.	-	1500	na Chr.
<i>Vroege-Middeleeuwen</i>	450	na Chr.	-	1050	na Chr.
<i>Romeinse tijd</i>	12	voor Chr.	-	450	na Chr.
<i>IJzertijd</i>	800	voor Chr.	-	12	voor Chr.
<i>Bronstijd</i>	2000	voor Chr.	-	800	voor Chr.
<i>Neolithicum (Nieuwe Steentijd)</i>	5300	voor Chr.	-	2000	voor Chr.
<i>Mesolithicum (Midden Steentijd)</i>	8800	voor Chr.	-	4900	voor Chr.
<i>Paleolithicum (Oude Steentijd)</i>	300.000	voor Chr.	-	8800	voor Chr.

ADMINISTRatieve GEGEVENS VAN HET ONDERZOEKSGEBIED

Provincie: Gelderland
Gemeente: Oost Gelre
Plaats: Lichtenvoorde
Toponiem: Rentenierstraat 35
Kadastrale gegevens: Perceel I2761
Kaartblad: 41B
Coördinaten: 236322/445050 236302/445055 236295/445028 236323/445023
Bevoegd gezag: Gemeente Groenlo-Lichtenvoorde
ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer (CIS-code): 18156
ADC-projectcode: 4103510
Periode van uitvoering: juli 2006
Beheer en plaats documentatie: ADC-ArcheoProjecten Nijverheidsweg-Noord 114 3812 PN Amersfoort

1 Inleiding

In opdracht van de Rouwmaat Groep heeft ADC ArcheoProjecten een bureauonderzoek en een inventariserend archeologisch onderzoek uitgevoerd voor het plangebied Rentenierstraat 35 in Lichtenvoorde (gemeente Oost-Gelre). In het plangebied zal een woning worden gebouwd. Het onderzoek was noodzakelijk om te bepalen of bij de bouwactiviteiten de kans bestaat dat archeologische resten in de ondergrond worden aangetast.

Het doel van het bureauonderzoek is het verwerven van informatie over bekende of verwachte archeologische waarden binnen het omschreven gebied. Het doel van het inventariserende veldonderzoek is het aanvullen en toetsen van het gespecificeerde verwachtingsmodel, dat gebaseerd is op het bureauonderzoek. Dit is gebeurd door middel van een booronderzoek.

De volgende onderzoeksvragen zijn opgesteld voor het plangebied [*controleer deze met het PvE of de offerte!*]:

- Zijn er (aanwijzingen voor) archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is naar verwachting de omvang, ligging, aard en datering hiervan?

Indien er archeologische waarden aanwezig zijn:

- In welke mate worden deze waarden verstoord door realisatie van de geplande bodemingreep?
- Hoe kan deze verstoring door planaanpassing tot een minimum worden beperkt?

Indien de archeologische waarden niet kunnen worden behouden:

- Welke vorm van nader onderzoek is nodig om de aanwezigheid van archeologische waarden en hun omvang, ligging, aard en datering voldoende te kunnen bepalen om te komen tot een selectiebesluit?

Voor dit onderzoek is een plan van aanpak geschreven¹ conform de geldende beleidsregel van de Staatssecretaris van OCW.²

Het bureauonderzoek is uitgevoerd in juli 2006, het booronderzoek vond plaats op 13 juli. Aan het onderzoek hebben meegewerkt: Arjan de Boer (fysisch geograaf), Mats van Amen (fysisch geograaf) en Eric Lohof (senior archeoloog).

2 Bureauonderzoek

2.1 Methodes

Het onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 2.2, in het bijzonder de specificaties LS01, LS02, LS03, LS04 en LS05. Het bureauonderzoek wordt gerapporteerd conform LS06.

Het onderzoek bestaat uit vijf onderdelen (specificaties LS01 t/m LS05). In de eerste vier onderdelen zijn de volgende werkzaamheden verricht:

- afbakening plangebied en consequenties van het mogelijk toekomstig gebruik
- beschrijving huidige situatie
- beschrijving historische situatie
- beschrijving van bekend archeologische waarden

Op grond van deze onderdelen wordt een verwachtingsmodel van het gebied opgesteld (specificatie LS05). Hierin wordt verwoord of en welke archeologische waarden worden verwacht. Indien deze worden verwacht worden de (veronderstelde) eigenschappen van de waarden zo gedetailleerd mogelijk aangegeven.

¹ Geschreven door A. de Boer op 30-03-2006

² Beleidsregel van de Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap van 15 juni 2005, nr. WJZ/2005/26210 (8163), tot wijziging van de Beleidsregels opgravingsbevoegdheid.

2.2 Resultaten

Afbakenen plangebied en consequenties van het mogelijk toekomstig gebruik (LS01)

Het plangebied ligt in Lichtenvoorde. Het plangebied wordt aan de zuidkant begrenst door de rentenierstraat. Aan de oostkant ligt een steegje dat van de rentenierstraat naar 't Hof loopt. De Oostgrens wordt bepaald door het perceel Rentenierstraat 33. Het plangebied heeft een oppervlakte van 270 m².

Het onderzochte gebied komt overeen met het plangebied.

In het plangebied is nieuwbouw gepland. De bestaande woning wordt gesloopt en vervangen door een twee onder één kap woning. De sloop en vervanging van de woning wordt ingegeven doordat de woning sterk verzakt waardoor scheuren in de muren ontstaan.

De consequentie van de voorgenomen ontwikkeling is dat een gebied met een oppervlakte van 84 m² bebouwd wordt nadat de huidige woning wordt gesloopt.

De consequentie van de voorgenomen ingreep is dat eventuele waardevolle archeologische resten in de ondergrond worden aangetast.

Beschrijving van de huidige situatie (LS02)

Het plangebied is momenteel in gebruik als woonhuis met tuin.

Beschrijving van de historische situatie (LS03)

De historische situatie is op verschillende historische kaarten als volgt:

Bron	historische situatie
Hottingeratlas 1773 - 1793	bebouwd
minuutplan uit 1828	bebouwd
bonnekaart uit 1885, 1893, 1916, 1936	bebouwd

Op de Hottingeratlas uit het einde van de 18^e eeuw is vormt het plangebied de meest oostelijke grens van de bebouwde kom van Lichtenvoorde. Oostelijk van het plangebied loopt dan een beek die de woeste gronden en veengebieden zuidelijk van Lichtenvoorde ontwaterd. Op de minuutplan uit 1828 is Lichtenvoorde uitgebreid; het plangebied vormt echter nog steeds de oostelijke grens. Er zijn inmiddels twee kerken gebouwd. De Rooms-Katholieke kerk is het grootst. Desniettemin staat de protestante kerk in het midden van het dorp aangegeven als "Grote Kerk". Rondom en door het dorp bestaan dan verschillende watergangen die aangeduid worden als gracht. De beek aan de oostkant van het plangebied bestaat dan nog steeds en is op de nog niet gekanaliseerd. Op de kaart van 1885 is de beek rechtgetrokken en er ligt een kade langs. Op de verschillende bonnekaarten (1885 tot en met 1936) veranderd de infrastructuur rondom het plangebied niet meer. Op de kaart van 1936 is de bebouwing aan de noordzijde langs de Rentenierstraat vergelijkbaar met de huidige situatie. Op het plangebied staat dan een langwerpige huis, ongeveer op de plek van het huidige huis. Het huidige huis is (volgens de bewoners) ongeveer 60 jaar oud.

Beschrijving van bekende archeologische waarden (LS04)

In het onderzoeksgebied zijn de volgende waarden vastgesteld:

Bron	waarde
IKAW	Geen waarde, niet gekarteerd nr 3742, terrein van zeer hoge archeologische waarde Het Hof van Lichtenvoorde
AMK	nr 13216, terrein van archeologische waarde, stadskern Lichtenvoorde nr. 35175. Ganzemarkt Lichtenvoorde; vondsten van de oude gracht, beschoeiing en materiaal, oudste vondst uit de 14 ^e eeuw, merendeel uit de 19 ^e eeuw.
waarnemingen ARCHISII	nr. 21364, Rentenierstraat 4 Lichtenvoorde; vondsten uit de 16 ^e eeuw en recenter uit de oude gracht,

Er zijn geen archeologische waarden bekend van het onderzoeksterrein. De bebouwde kom heeft geen IKAW waarden, er ligt geen monument in het plangebied en er zijn geen waarnemingen gedaan in het plangebied.

Het slot “het Hof” ligt 140 meter ten Noordwesten van ons plangebied.³ Het slot was gebouwd rond 1300 en waarschijnlijk rond 1770 afgebroken. De grachten zijn gedempt in de 19de eeuw. Op de kaart van 1828 staan de grachten nog aangegeven.

Een tweede archeologisch terrein ligt ongeveer 300 meter ten noordwesten van het onderzoeksgebied. Dit is de oude kern van de stad Lichtenvoorde. Gesticht aan de voet van het kasteel. Dit terrein wordt beschreven als de oude kern van Lichtenvoorde – tevens wordt verwezen naar een kapel. Waarschijnlijk is de locatie van dit terrein de betreffende kapel. Het oudste Lichtenvoorde licht waarschijnlijk direct ten zuiden van het Hof.

Er zijn twee waarnemingen in de buurt van het plangebied. Beiden gaan om grachten en materiaal daaruit. Opvallend is dat waarneming 21364 toch enige afstand van de kasteelgracht is gedaan. De werkgroep denkt hier de sporen van een gracht te hebben gevonden die de nederzetting Lichtenvoorde omringde en een verdedigingsdoel heeft. Waarneming 35175 valt duidelijk in de gracht van het kasteel.

Gespecificeerd verwachtingsmodel (LS05)

De volgende aardwetenschappelijke informatie is bekend van het onderzoeksgebied:

type informatie	informatie
Bodemkunde	niet gekarteerd
Geologie	Laagpakket van Wierden
Geomorfologie	Verspoeld dekzand

Lichtenvoorde ligt aan de voet van het Oost Nederlands plateau. Dit plateau is ontstaan door tektoniek. Tijdens de ijstijd het Saalien (370.000-130.000 jaar geleden) is op het plateau keileem terrassen afgezet. In het Weichselien is een dik pakket dekzand afgezet. Dit dekzand ligt ook op de locatie van Lichtenvoorde. Op drogere delen vormde zich op deze gronden een podzolgrond. In de Late Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd is op veel plaatsten, in een poging de grond vruchtbaarder te maken, potstalmest vermengd met heideplaggen opgebracht. Op deze manier ontstond een dikke laag zwarte aarde. In nattere delen ontstonden natte zandgronden (bijv. bekeerddgronden).

Het is niet bekend wat de bodemopbouw in het plangebied is, omdat de bodemkaart voor de bebouwde kom geen bodemsoort aangeeft. De aanwezigheid van de voormalige beek aan de oostzijde van het plangebied, in combinatie met het verzakken van het bestaande huis, doet vermoeden dat het plangebied van oorsprong een natte zandgrond is geweest. Bewoning of bebouwing uit perioden voor de Late Middeleeuwen is daarom onwaarschijnlijk.

Op grond van de verzamelde archeologische en aardwetenschappelijke informatie is het volgende verwachtingsmodel opgesteld;

In het plangebied kunnen archeologische resten voorkomen uit Late Middeleeuwen. De top van de vondstenlaag wordt verwacht direct onder de bouwvoor. Eventuele resten betreffen resten van een woonhuis en/of boerderij. Vanwege de relatief natte omstandigheden zullen de meeste type materialen goed zijn geconserveerd.⁴ Echter, door de aanleg van de huidige bebouwing die uit de 20^e eeuw stamt, en de kanalisatie van de naastliggende beek, is de bodem waarschijnlijk fysiek verstoord tot op grote diepte. Eventuele resten zullen dus slecht geconserveerd zijn.

3 Inventariserend Veldonderzoek

3.1 Methoden

Methoden toegepast bij het Inventariserend Veldonderzoek zijn conform de KNA, versie 2.2, 2005, in het bijzonder specificatie VS03 (booronderzoek). Uitgangspunt van het inventariserend veldonderzoek is het gespecificeerde verwachtingsmodel zoals dat is opgesteld in het bureauonderzoek. De rapportage is conform specificatie VS06 opgesteld.

In het plangebied zijn grondboringen uitgevoerd met als doel het bepalen van de bodemopbouw en eventuele bodemverstoringen. Dit is de verkennende fase van het inventariserend

³ Archis monument 3742

⁴ Zie bijvoorbeeld Groenewoudt 1994

veldonderzoek. Vanwege de beperkte oppervlakte van het plangebied is de verkennende fase gecombineerd met de karterende fase van het inventariserend veldonderzoek. Het doel van de karterende fase van dit onderzoek is het systematisch onderzoeken van het plangebied op het voorkomen van archeologische vindplaatsen met een archeologische laag met een hoge vondstdichtheid.

Het verkennen van de bodemopbouw gebeurt door de bodemtextuur en – indien relevant – bodemkundige horizonten – systematisch te beschrijven. Eventuele afwijkingen van de verwachte bodemopbouw zoals vastgesteld op grond van het bureauonderzoek, en andere niet-natuurlijke bodemkenmerken kunnen er aanleiding toe geven om (delen van) het plangebied als verstoord te beschouwen.

Het karteren van de vindplaatsen gebeurt door het vaststellen van de aan- of afwezigheid van archeologische indicatoren in het opgeboorde materiaal. Archeologische indicatoren zijn bijvoorbeeld fragmenten aardewerk, houtskool, verbrande klei, (on)verbrand bot en andere insluitsels die van nature niet in de bodem voorkomen. Daarnaast kunnen bodemverkleuringen, bijvoorbeeld veroorzaakt door fosfaatverbindingen, een indicatie vormen voor bewoning in het verleden.

De boringen zijn verspreid geplaatst in het plangebied. De boringen zijn uitgevoerd met een 7 cm edelmanboor en een 3 cm guts. De boringen zijn gezet tot 200cm onder maaiveld.

De bodemtextuur en archeologische indicatoren zijn beschreven volgens SBB 5.1 van het NITG-TNO waarin ondermeer de standaard classificatie van bodemmonsters volgens NEN5104 wordt gehanteerd. De X- en Y-coördinaten zijn bepaald aan de hand van de locale topografie.

3.2 Resultaten

De locatie van de boringen is weergegeven in afb. 5. Er zijn drie boringen geplaatst. Een vierde boring staakte door de puin en grindhoudende bovengrond.

De bodem aan de westzijde van het huis bestaat tot ongeveer 150 cm onder het maaiveld uit zwarte zwak siltige kalkloos zand (matig fijn). Hieronder bevindt zich matig fijn, of matig grof grijs zand. Deze onderste laag was in boring twee afgedekt door een leemlaag. In boring één was het onderste zand bijgemengd met grind. In een diepe boring geplaatst door Rouwmaat Milieu (boring B01), tussen boring 1 en het huis, bevond zich ook een leemlaag boven het grijze zand. Tot in de leemlaag komen baksteen en aardewerk fragmenten voor. Het aardewerk is geglazuurd (Nieuwe Tijd). Geen van de vondsten zijn verzameld.

De bodem aan de oostzijde van het huis is slecht gedocumenteerd. Er bevindt zich weinig ruimte tussen het huis en de steeg (voormalige beek / sloot), en tevens bevindt zich er infrastructuur (riool). Boring drie is gestaakt op 120 cm onder maaiveld; hier bevonden zich zeer veel baksteen fragmenten in de ondergrond.

3.3 Interpretatie

De bodemopbouw komt overeen met de verwachting van het bureauonderzoek. Er is sprake van een natte zandbodem, waarschijnlijk bevindt zich onder het huis de oever van de voormalige beek. De leemlaag en grindige zandlaag zijn geïnterpreteerd als oever en beddingafzettingen. De dikke zwarte bovenlaag is een laat-middeleeuwse of Nieuwe Tijd afval- of ophooglaag.

3.4 Waardering van vindplaatsen

In het onderzoek is zijn geen vindplaatsen aangetroffen.

4 Conclusies

Zijn er (aanwijzingen voor) archeologische waarden in het plangebied aanwezig en, zo ja, wat is naar verwachting de omvang, ligging, aard, datering en waardering hiervan?

Ja, op grond van historisch kaartmateriaal, is vastgesteld dat het plangebied al bewoond is sinds het einde van de 18^e eeuw. Van deze bebouwing kunnen fundamenten voorkomen in de ondergrond. Echter, door de bouw van de huidige woning en de kanalisatie van de beek, wordt verwacht dat eventuele resten sterk vergraven zullen zijn. De bodem is tot ca. 1,5 m onder maaiveld sterk geroerd. Waarschijnlijk komen in de ondergrond resten van fundamenten in combinatie met afvallagen voor.

In welke mate worden deze waarden verstoord door realisatie van de geplande bodemingreep?
De waarden worden beperkt verstoord. Het nieuw te bebouwen oppervlakte bedraagt ca. 80m².

Hoe kan deze verstoring door planaanpassing tot een minimum worden beperkt?
Het is niet mogelijk door planaanpassing eventuele waarden te ontzien.

Indien de eventuele archeologische waarden niet kunnen worden behouden: Welke vorm van nader onderzoek is nodig om de aanwezigheid van archeologische waarden en hun omvang, ligging, aard en datering voldoende te kunnen bepalen om te komen tot een selectiebesluit?
Op grond van dit onderzoek is naar onze mening voldoende informatie beschikbaar voor het nemen van een selectie besluit (zie advies).

5 Advies

Vanwege de beperkte omvang van de ingreep, en omdat de aanwezige waarden al deels zullen zijn verstoord, adviseren wij om geen nader archeologisch onderzoek uit te voeren. Echter, omdat de aanwezigheid van intacte losse vondsten wel goed mogelijk is, adviseren wij om in het plangebied amateurs de gelegenheid te geven om bij graafwerkzaamheden waarnemingen te doen.

Het is nooit volledig uit te sluiten dat binnen het onderzochte gebied toch nog intacte archeologische resten voorkomen. Het verdient daarom aanbeveling om de uitvoerder van het grondwerk te wijzen op de plicht archeologische vondsten te melden bij het bevoegd gezag, zoals aangegeven in de Monumentenwet 1988, artikel 47, lid 1.

Literatuur

BOSCH, J.H.A., 2005: *Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode*, Versie 5.2., Utrecht (TNO-rapport, NITG 05-043-A).

GROENEWOUD, B.J., 1994: *Prospectie, waardering en selectie van archeologische vindplaatsen: een beleidsgerichte verkenning van middelen en mogelijkheden*. Amersfoort (Nederlandse Archeologische Rapporten, 17).

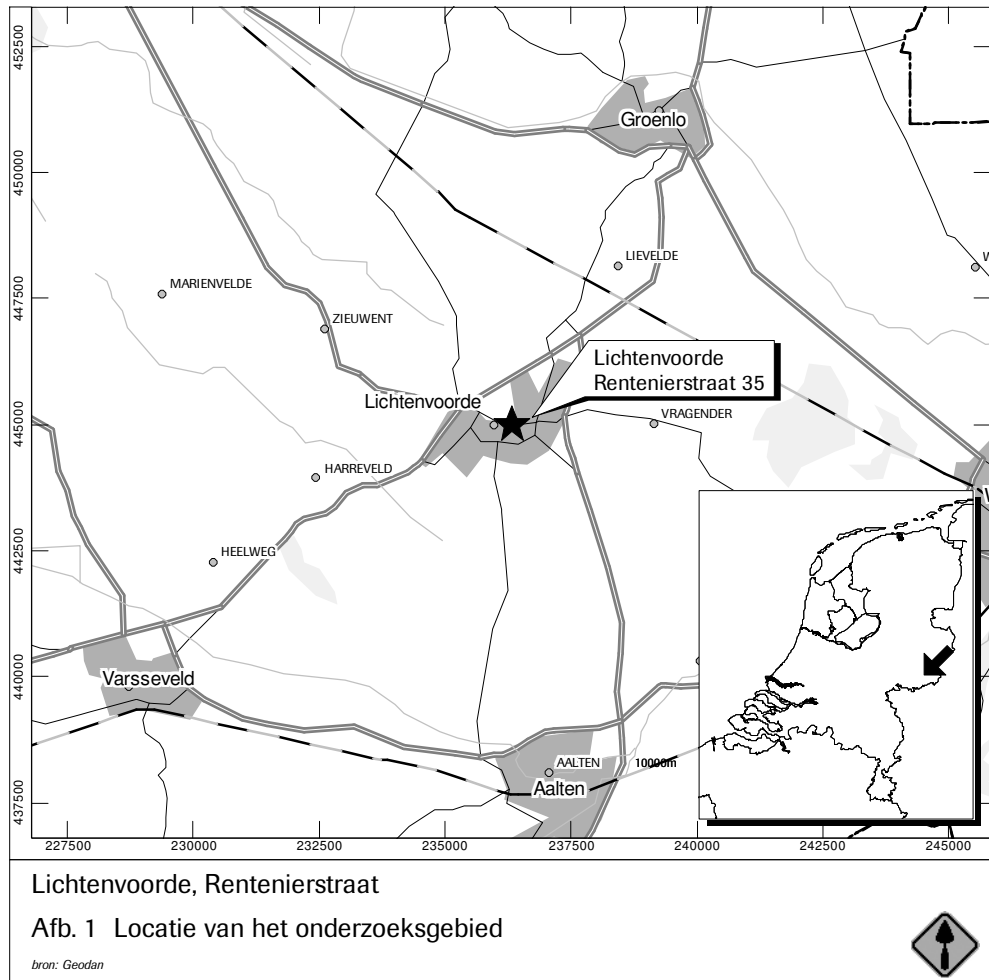
Kars, H. & A. Smit, 2003: *Handleiding fysiek behoud archeologisch erfgoed*, Geoarchaeological and bioarchaeological studies, vol. 1, Amsterdam.

NEDERLANDS NORMALISATIE-INSTITUUT, 1989: *Geotechniek: classificatie van onverharde grondmonsters. NEN 5104*. Delft.

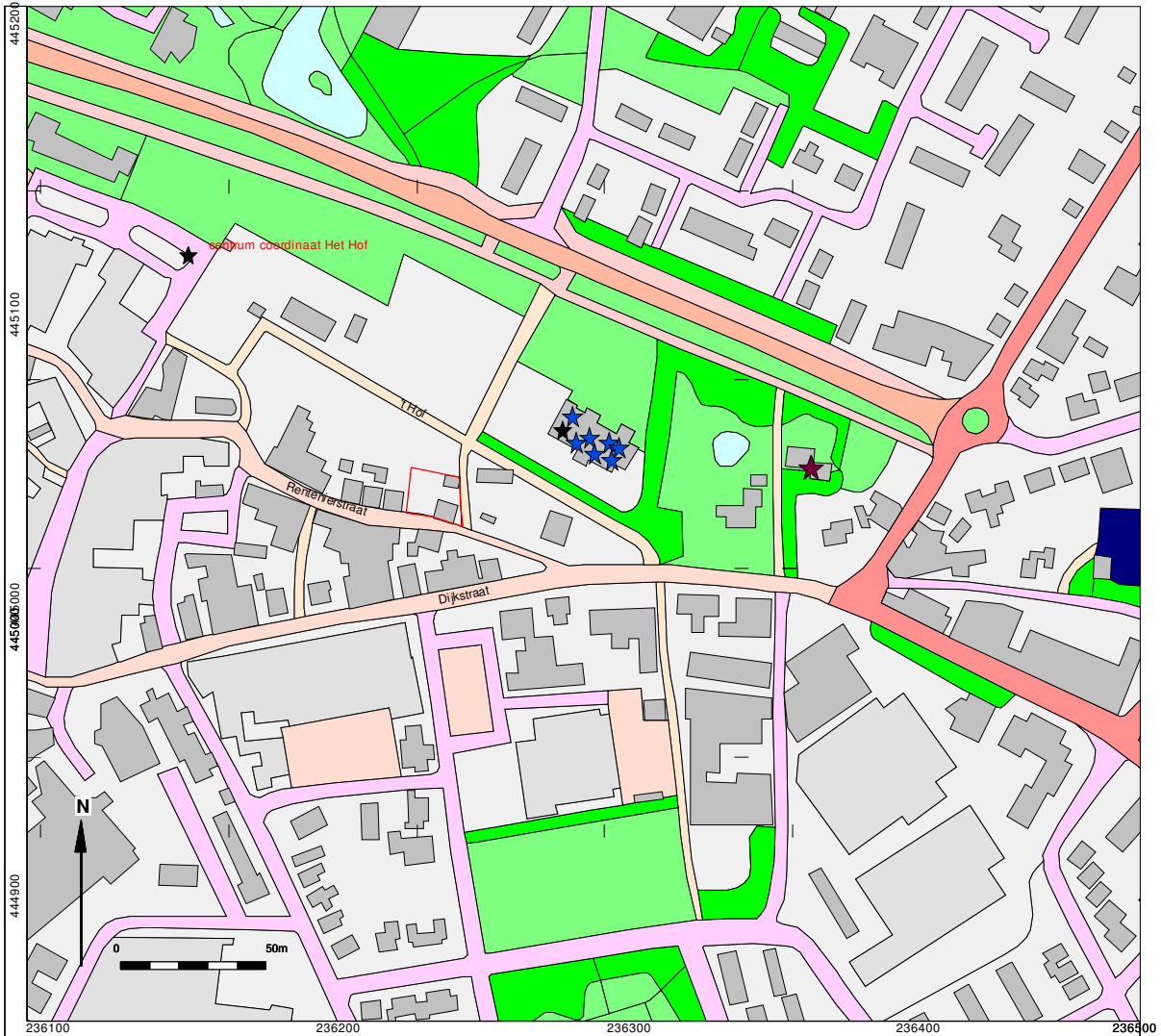
TOL, A., P. VERHAGEN, A. BORSBOOM & M. VERBRUGGEN, 2004: *Prospectief boren. Een studie naar de betrouwbaarheid en toepasbaarheid van booronderzoek in de prospectiearcheologie*, Amsterdam (RAAP rapport, 1000).

Lijst van afbeeldingen en tabellen

- Afb. 1 Locatie van het onderzoeksgebied
- Afb. 2 Locatie en begrenzing van het plangebied
- Afb. 3 Indicatieve Kaart Archeologische Waarden, AMK-terreinen en ARCHIS-meldingen (3a regio, 3b detail)
- Afb. 4 Locatie van het plangebied op de historische kaart uit 1828
- Afb. 5 Locatie van de boringen.

afb. 1

Lichtenvoorde-Rentenierstraat 35
Ab.2 locatie en begrenzing plangebied

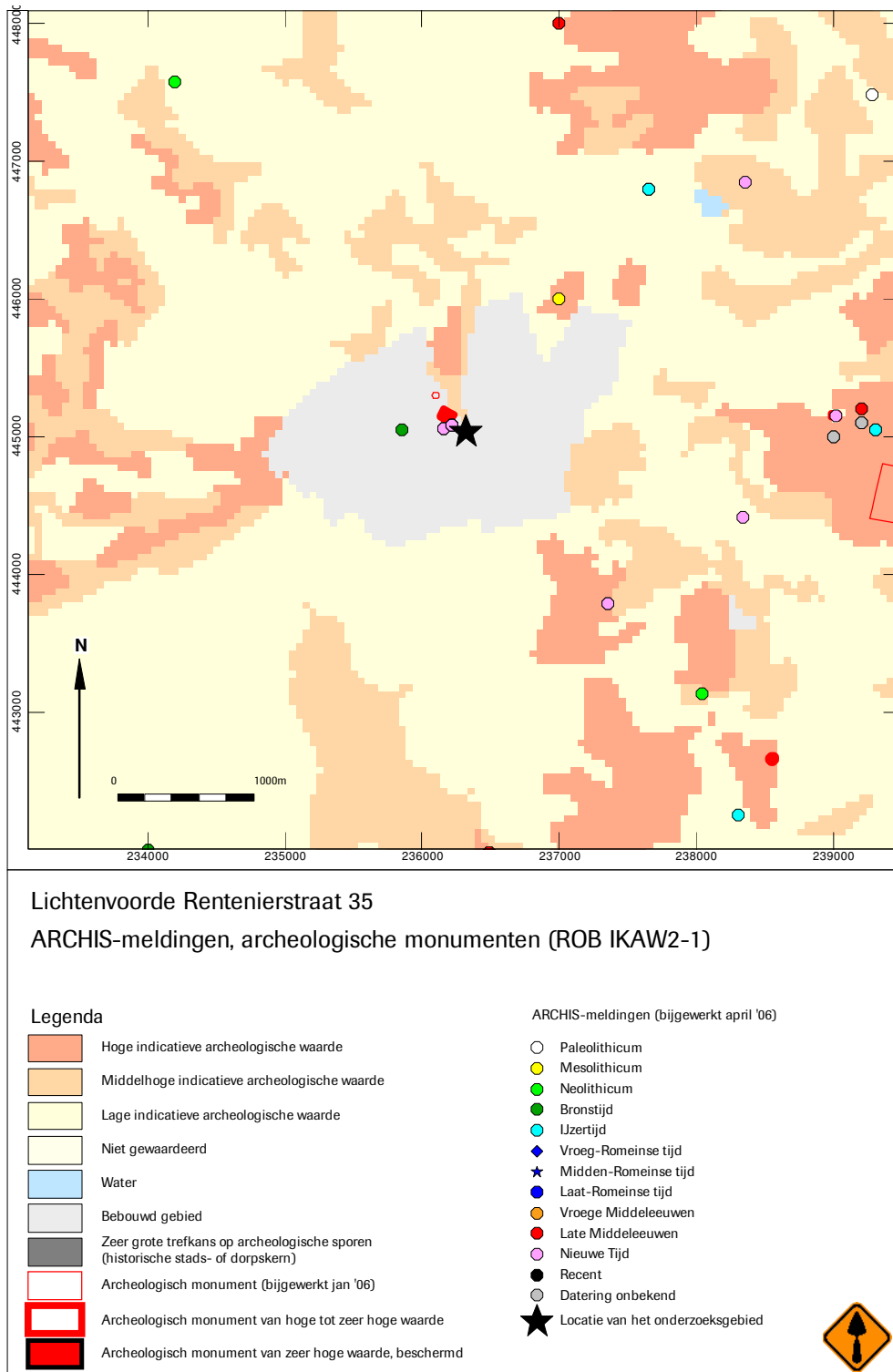
Legenda

 plangebied

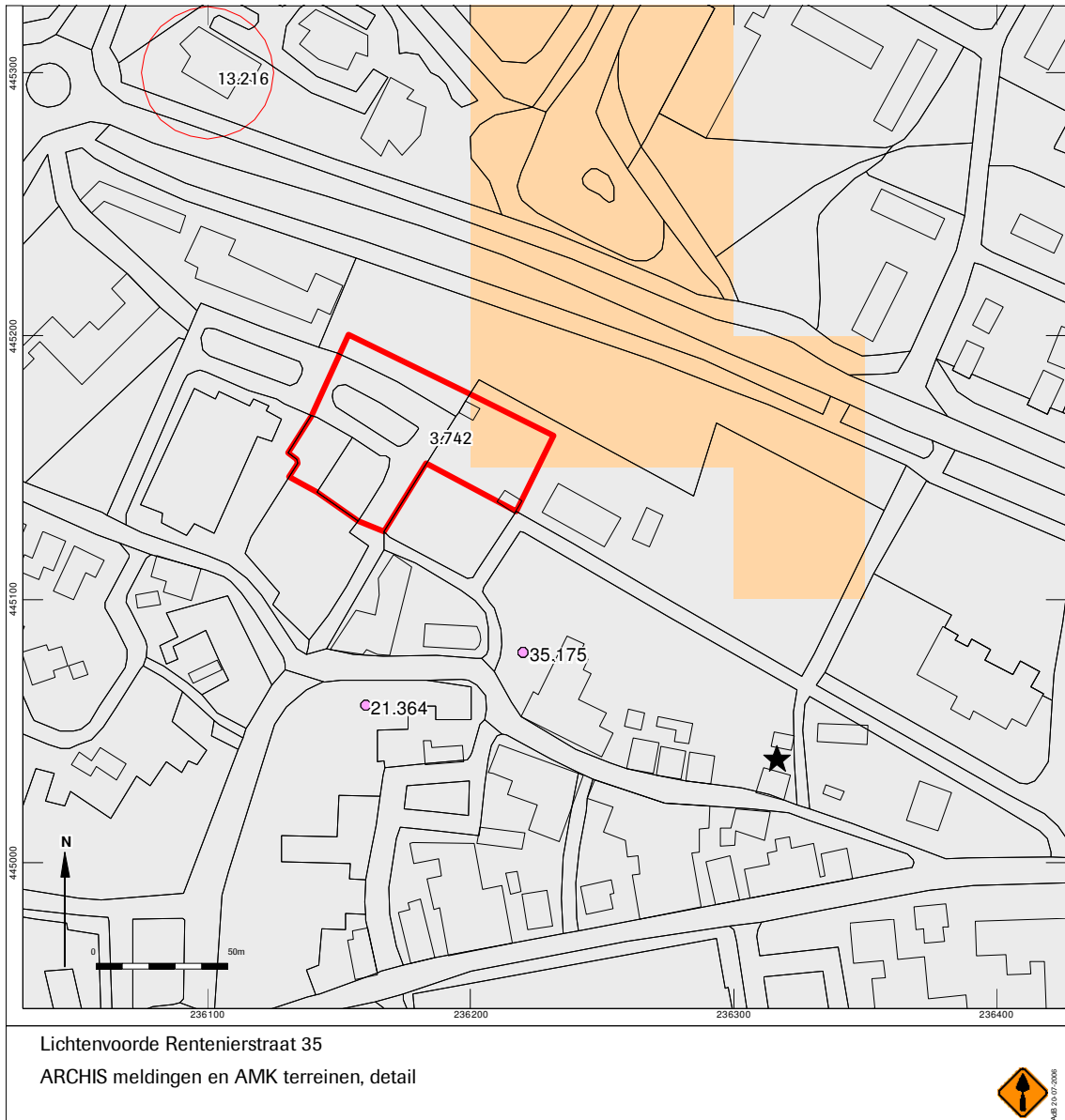

AMB 20-07-2008

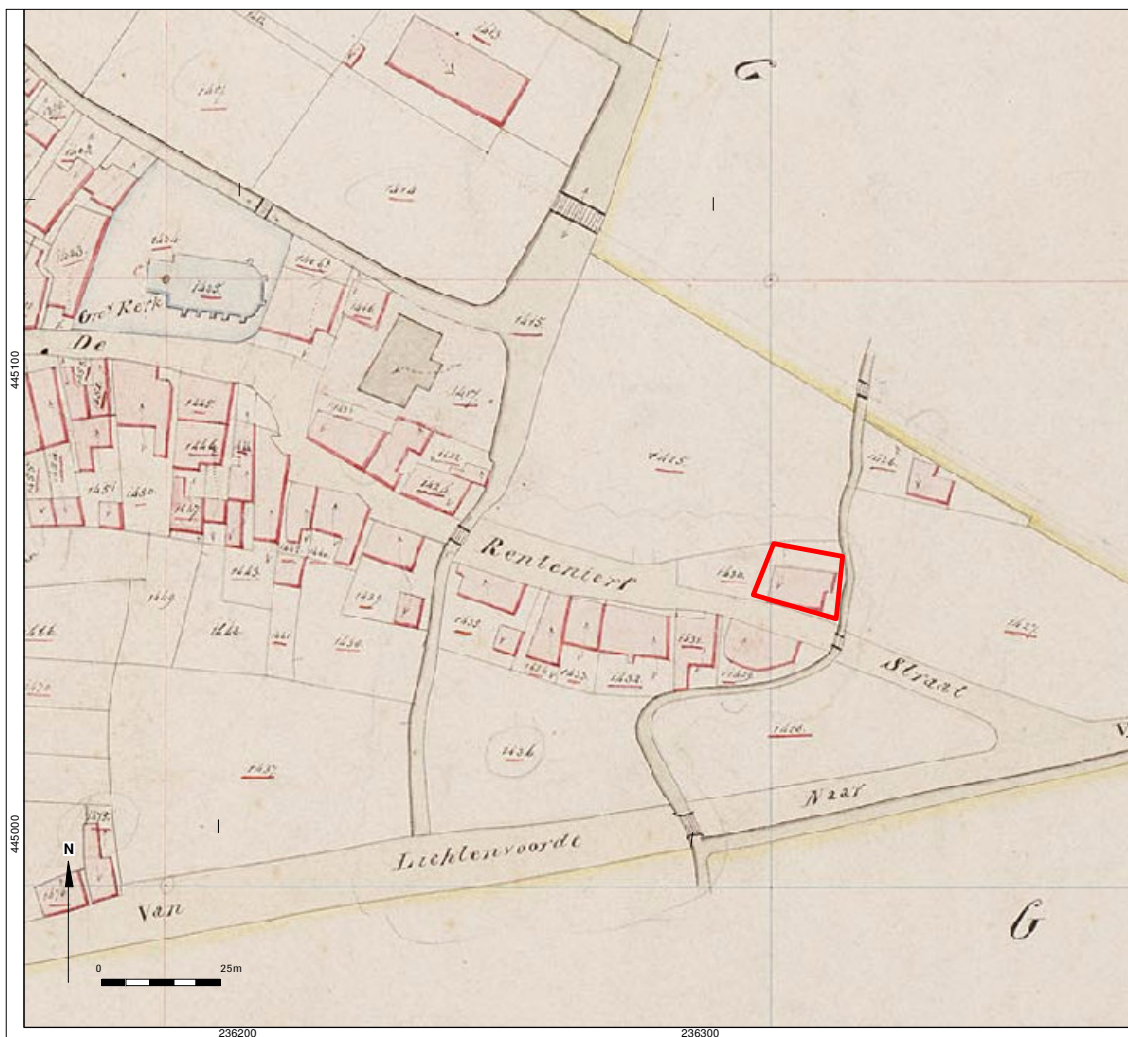
afb. 2

afb. 3a

afb. 3b

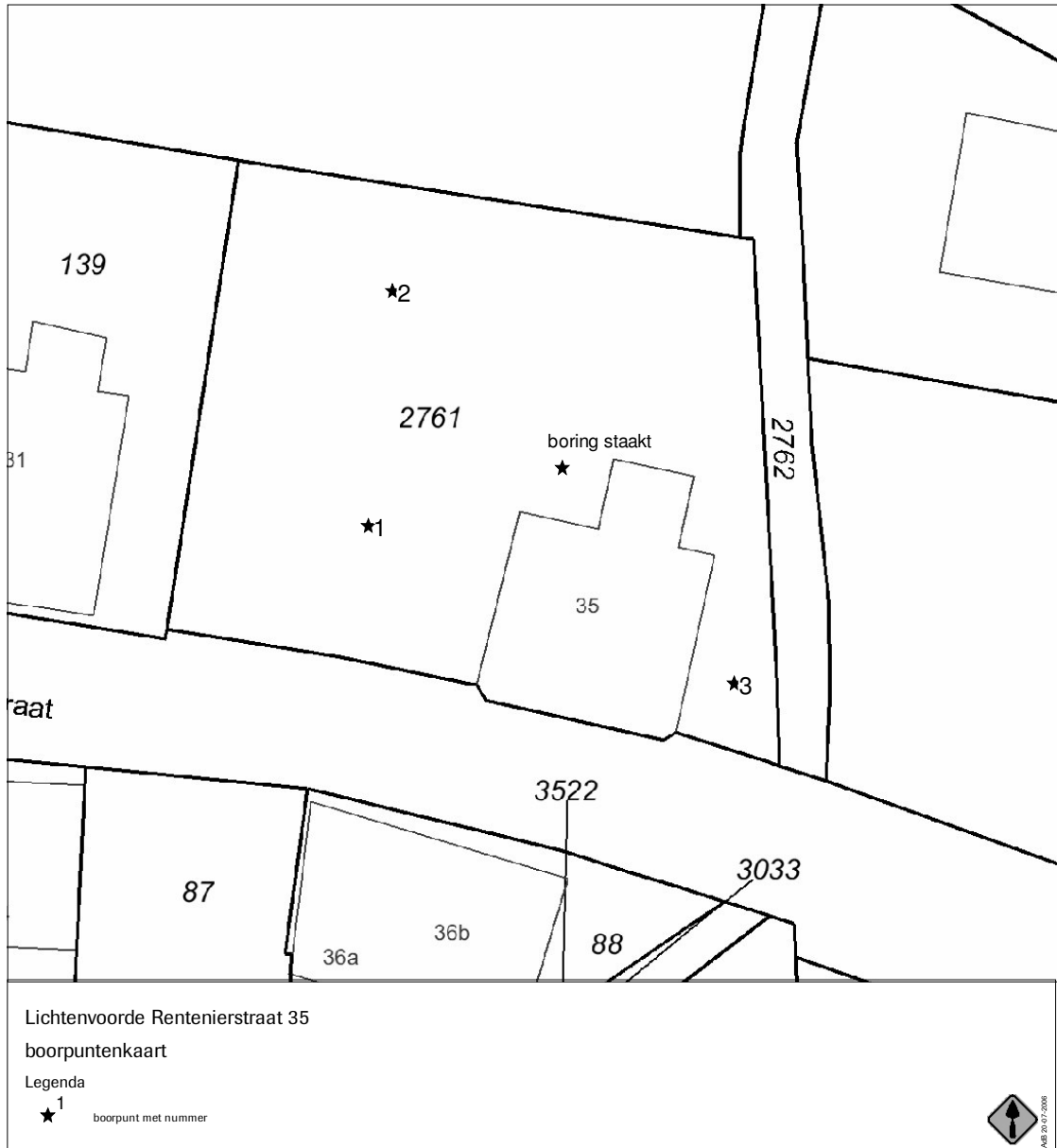
Lichtenvoorde-Rentenierstraat 35

Ab.4 locatie van het plangebied op de historische kaart 1828

Legenda

 Legendatekst

afb. 4

Bijlage 1 Boorgegevens

nummer	bovengrens (cm)	onder mv)	ondergrens (cm)	grondsoort	bijmenging	zandmediaan	kleur	kalkgehalte	antropogene bijmengingen	bodemhorizonten
01	0		80	zand	zwak siltig; matig humeus	matig fijn	donker-; grijs;	kalkloos		A-horizont
	80		120	zand	matig siltig; sterk humeus	matig fijn	zwart;	kalkloos	spoor puinresten; spoor sintels; spoor aardewerkfragmenten	A-horizont
	120		180	zand	matig siltig	matig fijn	grijs;	kalkloos	spoor aardewerkfragmenten; spoor baksteen	
	180		200	zand	matig siltig; zwak grindig	matig fijn	groen-; grijs;	kalkrijk		
02	0		40	zand	matig siltig	matig fijn	donker-; bruin-; grijs;	kalkloos	spoor baksteen; spoor sintels	
	40		110	zand	sterk siltig; zwak humeus	matig fijn	rood-; bruin;	kalkloos		
	110		140	leem	sterk zandig	matig fijn	donker-; grijs;	kalkloos		
	140		191	zand	matig siltig	matig fijn	oranje-; grijs;	kalkrijk		
03	0		120	zand	matig siltig; matig humeus	matig fijn	grijs;	kalkloos		